

טיפ-עלון

ליום השפה העברית • דברים שנדאי לדעת

י"ח בטבת תשפ"ב
22 בדצמבר 2021

הפיקוח על העברית
בקדם-יסודי וביסודי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות

מן המחקר אל הכיתה

הפיקוח על הוראת העברית בקדם יסודי וביסודי מזמין אתכם למפגש השני לשנת תשפ"ב בסדרת המפגשים עם חוקרים "מן המחקר אל הכיתה", הפעם עם גלעד ברנדס על [הוראה בגישה דיאלוגית לקידום יכולות השפה והאוריינות של תלמידים מתקשים](#) וכלל תלמידי הכיתה.

המפגש יתקיים ביום רביעי 29.12.21 בשעה 20:00. בהרצאה יוצגו עקרונות ההוראה הדיאלוגית, תוצג תוכנית ההתערבות "לומדים במעגל" לקידום יכולות השפה והאוריינות של תלמידים מתקשים בגישה דיאלוגית. כמו כן, יוצגו ממצאים מחקריים המצביעים על הצלחת התוכנית בקידום שטף הקריאה של קוראים מתקשים בכיתה ב'. לבסוף, יוצגו דרכים ליישום עקרונות הגישה הדיאלוגית בהוראה עם תלמידים מתקשים, ובכלל.

נא לאשר השתתפות [כאן](#).

הרשמו [כאן](#) לקבלת הודעות על ההרצאות הבאות בסדרה.

ברכה לתלמידים ליום השפה העברית

דליה הלוי דרזנר
אחראית על הוראת העברית בבתי הספר היסודיים

יש לכם שאלה למפמ"רית? מוזמנים לשלוח [כאן](#).
הירשמו [כאן](#) לקבלת הודעות משולחן המפמ"רית.

מילה ועוד מילה

לאוצר המילים מקום מרכזי בהתפתחות האוריינות בקרב ילדים, ויש לו השפעות על רכישת הקריאה, הבנת הנקרא ויכולות ההבעה. עם זאת, לא כל הילדים מגיעים לביה"ס כשבפיהם אוצר מילים דומה. כאשר הילדים מגיעים לנ"ל ולכיתה א' כבר ניכר הפער באוצר המילים שלהם על רקע סוציו-אקונומי. למורים תפקיד חשוב בהעשרת אוצר המילים של הילדים כחלק מהמאמץ לצמצום הפערים באורייניות.

דוגמאות להוראה מועילה של אוצר מילים (Neuman & Wright, 2014):

- ❖ **הוראה מטרימה של מילים נבחרות מתוך טקסט לצד הסבר מזדמן של מילים אחרות תוך כדי הקראתו.** למשל, כהטרמה לקריאת סיפור נלמד באופן מפורש כמה מילים מרכזיות מתוכו. במהלך ההאזנה לסיפור נזמין את הילדים לשים לב למילים שלמדו. תוך כדי רצף הקריאה נסביר גם מילים קשות אחרות מהסיפור.
- ❖ **הוראה של מילים מתחום תוכן מסוים.** לדוגמה, לקראת לימוד הנושא "יצורים חיים" במדעים נלמד מילים ומושגים מתוכו, למשל בית גידול, אורגניזם והגנה.
- ❖ **הקניית מילים באמצעות רשתות ידע.** לימוד אשכולות של מילים מאותו עולם תוכן תומך מאוד בזכירה, בהסקת מסקנות ובהבנה של מילים ומושגים. למשל, כשנלמד את המילה חתירה נלמד גם את המילים משוט, סירה ונהר. כך נסייע לילדים ליצור רשת ידע שבתוכה קשרים בעלי משמעות בין המילים.
- ❖ **חשיפה ושימוש חוזר ונשנה.** לחשיפה חוזרת ונשנית של מילים יש השפעות ארוכות טווח על ידע השפה ועל יכולת הקריאה בשלבים מאוחרים יותר בחיי הילדים. לכן כדאי לעודד אותם להשתמש במילים החדשות בשיח ובכתיבה, ליצור עימם מילון כיתתי ולחזור על המילים החדשות בהקשרים מגוונים.

היכנסו לגיליונות קודמים של [טיפ-עלון](#)

מוגש מטעם צוות הפיקוח על הוראת העברית בקדם יסודי וביסודי
עורכת: מעין תדמור-טרוינסקי

הזמנה לקריאה (לא רק) לרגל יום השפה העברית

אליעזר בן-יהודה ראה חשיבות בכתבת תוכן מיוחד לילדים. לכן הוא הקדיש מדור מיוחד לילדים בעיתון "הצבי", שהיה עיתון למבוגרים, ובו פרסם סיפורים ומשלים. זו הייתה הפעם הראשונה בתולדות העברית שבה כתבו בעיתון – לילדים. בן-יהודה הזמין סופרים לכתוב בעברית לילדים מתוך אמונה כי עתיד השפה העברית טמון בדור הילדים.

ומה השתנה מאז?

היום אנו עומדים אל מול מדף ספרי ילדים גדוש ומגוון ומתלבטים בשאלה איזה מהם לבחור ואיך...

מורים הרוצים לקרוא ספר לפני ילדי הכיתה מוזמנים להתנסות [בכלי לבחירת ספר](#) המפרט את השיקולים לבחירה בעזרת עשר שאלות קצרות ומשוב מידי.

איך בניית מילים

ידע מורפולוגי הוא ידע על מבנה המילים ועל היחידות המרכיבות אותן, למשל שורשים, תבניות ומוספיות. במפגש עם השפה הכתובה ילדים לומדים לזהות את הצורה הכתובה של הצורנים (המורפמות) המוכרים להם מהשפה הדבורה. מדוע זה חשוב? הידע המורפולוגי משמש אותנו במהלך הקריאה ומאפשר לנו לקרוא ולהבין מילים מורכבות, במיוחד בכתב לא מנוקד. זיהוי מהיר של המורפמות ושל תבניות מילים בעברית מסייע ליעל את תהליכי הקריאה ומפחית את שגיאות הכתיב. כיצד נקדם ידע מורפולוגי בכיתה?

- ❖ נמצא את המשותף במילים שיש להן אותה תבנית, אותן שורש או אותה מוספית.
- ❖ נעסוק בתפקידם, במשמעותם ובאופן כתיבתם של חלקי המילה.
- ❖ נתרגל פירוק והרכבה של מילים בדרך חווייתית ומשחקית.
- ❖ ננהל עם תלמידים "שיח מורפולוגי מפורש", כלומר נדבר על מבנים של מילים ונעלה שאלות כמו: האם אתם מזהים את השורש המשותף של המילים (מאותה משפחה)? האם אתם מזהים מילים שנוצרו באותה תבנית (תקשורת, תספורת, תשדורת) או שיש בהן מוספית זהה (רגליו, נעליו, ילדיו)?

כדי ליצור עניין ומשמעות מומלץ לאתר את הדוגמאות מתוך טקסט הנלמד בכיתה – לפני הקריאה, במהלכה או אחריה. [כאן](#) תוכלו לשמוע עוד על תפקיד הידע המורפולוגי בקריאה ובכתיבה.

האם ילדים צריכים ללמוד תחביר?

פרופ' רפאל ניר כתב כי "משמעות מבע בלשון נגזרת הן ממשמעותן של המילים המרכיבות אותו הן מן הקשרים והזיקות שביניהן" (ניר, 1989). התחביר, אף שהוא נתפס כנחלתם של לימודי הלשון הפורמליים, מתפתח כבר בגיל הצעיר, כמו שאר תחומי השפה, והמודעות של ילדים לסדר המילים במשפט ולמגוון מבנים של משפטים בשפה עולה עם הגיל. למה זה חשוב?

המודעות לרכיבי התחביר וההיכרות עם מבנים תחביריים בשפה מסייעות בזיהוי מהיר ומדויק יותר של משפטים במבנים דומים במהלך הקריאה, וכך משפרות את שטף הקריאה. כמו כן, היכולת להישען על מבנה משפט מוכר ועל מילות הקישור משפרת את הבנת הנקרא ותורמת גם להבעה בכתב. לכן מלבד העבודה על משמעויות המילים (סמנטיקה) והרכבן הדקדוקי (מורפולוגיה) כדאי לתת את הדעת גם על הוראה מפורשת של תחביר באמצעות חקירת הקשרים והזיקות בין המילים במשפט.

מומלץ לבחור מתוך הטקסט משפט במבנה תחבירי מסוים (תנאי, ניגוד, סיבה ותוצאה, הוספה ועוד), להדגיש את המבנה ואת מילת הקישור המבטאת את היחס בין חלקי המשפט, לכתוב משפטים נוספים במבנה דומה ולתרגל את השימוש במשפטים בדרכים חווייתיות. אפשר לחשוב על מילות קישור נוספות המייצגות יחס לוגי זה ולמלא בהדרגה את "סל" מילות הקישור ואת "סל" המבנים התחביריים בלקסיקון של התלמידים – אוצר יקר נוסף על אוצר המילים.

תוכלו לצפות [בסרטון הדגמה לחקירת משפט](#) כחלק מתוכנית "קול קורא" לקידום שטף הקריאה בבית הספר יסודי.